

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Психолого-педагогічний факультет
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри _____

Реєстраційний № _____
« ____ » _____ 20 ____ р.

**АДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

студентки IV курсу групи СП-20
ступінь вищої освіти «бакалавр»
психолого-педагогічний факультет
спеціальності 231 Соціальна робота
освітньо-професійна програма
«Соціальна робота»
Бородай Карини Олександрівни

Керівник: асистент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи,
доктор філософії (PhD) з освітніх,
педагогічних наук
Лисоконь Ілля Олександрович

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____
Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище та ініціали)
Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Бородай Карина Олександрівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(дата)

(підпис)

Бородай Карина
(прізвище, ім'я)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. АДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	7
1.1. Адаптаційні процеси здобувачів освіти як наукова проблема в соціально-педагогічній сфері	7
1.2. Сутність та зміст базових і похідних понять дослідження	11
1.3. Нормативно-правове забезпечення освітньої та соціальної діяльності з іноземними здобувачами вищої освіти	14
Висновок до першого розділу	19
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	21
2.1. Організаційні умови успішної адаптація іноземних здобувачів вищої освіти	21
2.2. Вітчизняний практичний досвід соціально-педагогічної діяльності з іноземними здобувачами вищої освіти	24
Висновок до другого розділу	30
ВИСНОВКИ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що з моменту розширення освітніх кордонів України (приєднання до Болонського процесу та Євроінтеграція) кількість здобувачів вищої освіти іноземного походження почала зростати і з'являється потреба в пошуку оптимальних принципів, форм, засобів та технологій соціально-педагогічної діяльності загалом з цією категорією здобувачів освіти, так і з окремими її напрямками, зокрема адаптацією. Зміна кліматичних умов, перебування у новому суспільстві зі своїми правилами, традиціями та звичаями створює певні непорозуміння та дискомфорт у студентів-іноземців, які прибувають для здобуття якісної вищої освіти в Україні.

В таких умовах проблема адаптації потребує дослідження щодо нових та незнайомих для особистості умов в новій соціальній реальності, які надалі будуть пов'язані із набуттям професійних компетентностей. Соціально-педагогічним аспектом цього процесу вважаємо створення необхідним умов закладом вищої освіти для пристосування особистості, без втрати її ідентичності, до нового оточення з його правилами та цінностями.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну працю виконано в рамках комплексної наукової теми, яка розробляється кафедрою соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету «Соціально-педагогічні засади формування професійно орієнтованої особистості в умовах державної освітньої політики» (державний реєстраційний номер 0120U104338).

Тему кваліфікаційної роботи затверджено наказом по університету від 29.09.2023 року № 851-с «Про затвердження тем, наукових керівників і рецензентів кваліфікаційних робіт випускникам бакалаврату денної та заочної форми навчання 2023-2024 н. р.».

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати та висвітлити успішну практику процесу адаптації іноземних здобувачів вищої освіти, розкрити його організаційний, науково-теоретичний та соціально-педагогічний аспекти.

Відповідно до мети дослідження сформульовано наступні **завдання:**

1. Проаналізувати феномен адаптації як наукової проблеми в соціально-педагогічній сфері;
2. Дослідити сутність та зміст базових і похідних понять;
3. Визначити організаційні умови успішної адаптація іноземних здобувачів вищої освіти;
4. Вивчити вітчизняний практичний досвід соціально-педагогічної діяльності з іноземними здобувачами вищої освіти.

Об'єктом дослідження є процес адаптації.

Предметом дослідження є адаптація іноземних здобувачів вищої освіти як соціально-педагогічна проблема.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та означених завдань у кваліфікаційній (бакалаврській) роботі використано наступні методи:

- теоретичні: логіко-системний аналіз і синтез; термінологічний; аналітико-правовий; системного аналізу, узагальнення, аналізу ситуацій; абстрагування, моделювання, прогнозування; узагальнення та систематизації, прогнозування;

- емпіричні: спостереження, співбесіди, експертне оцінювання.

Експериментальною базою дослідження є відділ міжнародних зв'язків Криворізький державний педагогічний університет.

Наукова новизна дослідження полягає в актуалізації існуючих понять в дискурсі соціальної роботи та розроблені нових організаційно-методичних аспектів розвитку процесу адаптації іноземних здобувачів вищої освіти в умовах євроінтеграції.

Практичне значення. Отримані результати можуть бути використані:

- у науковій діяльності: для подальшого наукового розроблення проблеми підготовки іноземних здобувачів вищої освіти у вітчизняних університетах;

- в освітньому процесі: актуалізовано інформацію, яку можна використовувати під час організації та провадження освітнього процесу студентам-іноземцям.

Особистий внесок здобувача вищої освіти. Кваліфікаційна робота для здобуття освітнього рівня бакалавр за спеціальністю 231 Соціальна робота, спеціалізація «Соціальна педагогіка» є одноосібно виконаною працею. Всі наукові результати одержані автором самостійно.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, двох розділів, п'яти підрозділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 38 сторінок, з них 29 сторінок основного тексту. Робота містить 7 рисунків, 5 таблиць та список використаних джерел, що складається з 35 найменувань.

РОЗДІЛ 1. АДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

1.1. Адаптаційні процеси здобувачів освіти як наукова проблема в соціально-педагогічній сфері

В сучасному світі, який сповнений природними, політичними та техногенними кризами особливе місце відводиться особливим етапом людської життєдіяльності. За різними науковими поглядами окремі етапи життя людини ознаменуються з різними процесами або подіями, які відбуваються в її житті. На нашу думку не виключенням є процесом зміни рівня здобуття освіти – від загальної середньої освіти до вищої.

Однак процес адаптації в даному контексті є специфічними, який залежить від ряду умов та чинників. На багато важче процес адаптації проходить в умовах коли зміна рівня здобуття освіти співпадає зі зміною країни та умов освітньої системи, з чим стикаються іноземні здобувачі вищої освіти. Тому розгляньмо з наукової точки зору проблематику адаптації іноземних здобувачів до українського простору вищої освіти.

Адаптація як закономірний процес життєдіяльності людини розглядається в різних галузях науки – біологія, економіка, медицина, педагогіка, політологія, психологія, соціальна робота, соціологія, філософія тощо.

Узагальнено Т. Алексеєва розглядає адаптацію здобувачів вищої освіти до університетських умов як комплексний процес пристосування особистості до умов запропонованих безпосередньо закладом вищої освіти та формування якостей необхідних для соціальної та професійної діяльності, що реалізують потенціал здобувача освіти [6].

Разом з тим А. Першина вважає, що прийняття Україною Болонського процесу сприяло організаційним перетворенням структури вищої освіти та

розширило міжкультурний діалог у різних напрямках діяльності, зокрема освітній [3, с. 125]. Погоджуємось з думкою дослідниці, оскільки розширення міжкультурного діалогу призвело до розвитку освітньої політики та сприяло відкриттю кордонів для здобуття освіти іноземцями в Україні, що позитивно відбувається в різних напрямках та сферах.

Лукашевич Н. у своїй праці «Виховання як елемент механізму адаптивно-розвивальної соціалізації» [2] визначає адаптацію як механізм людської життєдіяльності та окреслює 4 (чотири) основні її ознаки:

- як засіб гармонізації людини з навколишнім світом;
- як інструмент оволодіння певним видом діяльності;
- як метод формування соціальної ролі людини в суспільстві;
- як форму модернізації соціального середовища [2, с. 173].

Зауважимо, що О. Кузнєцова вирізняє «формально-динамічний, змістовно-особистісний та соціально-імперативний» рівні соціальної адаптивності особистості, які є багаторівневим утворенням, що залежить від індивідуальних та вікових особливостей людини [4, с. 138-139].

Водночас, В. Москаленко [9] вирізняє 4 (чотири) стадії адаптації особистості в новому середовищі, в контексті дослідження в закладі вищої освіти:

- 1) початкова (усвідомлення приналежності до нової спільноти без врахування та побудови нових правил, системи взаємовідносин);
- 2) терпимість (встановлення прав та їх взаємне виконання);
- 3) визнання (прийняття правил та системи правил визначених на рівні спільноти);
- 4) інтеграція (співпадіння системи правил, ідей та цінностей для подальшого функціонування) [9].

На думку І. Бега існує взаємозв'язок між професійними уявленнями і рівнем сформованості особистості здобувача вищої освіти, що може призвести до ряду проблем, зокрема: зниження престижності професії,

неготовність до реалізації професійних можливостей в обраній галузі або переорієнтація професійних обов'язків [1, с. 408].

Як стверджують, Н. Зінокос та О. Віхрова [8] спрямованість адаптації полягає не лише у пристосуванні до зовнішніх умов пливу на студента в стінах закладу вищої освіти, а й на соціальний розвиток особистості. Таким чином вони виводять соціально-психологічний аспект адаптації у «входження особистості у малу групу, засвоєння нею норм поведінки, відносин, що склалися у групі» [8, с. 19].

Наприклад, Х. Жунсі вважає, що до педагогічних умов успішної адаптації іноземних здобувачів вищої освіти в Україні варто віднести [5, с. 66]:

- проведення моніторингових заходів та корегування програм адаптації;
- розробку спеціалізованих програм культурної та освітньої адаптації;
- створення умов для міжкультурного діалогу в студентському середовищі [5, с. 66].

На думку А. Грибок здобувачі вищої освіти під час вступу до університету стикаються з такими проблемами, як:

- відсутність розуміння специфіки освітнього процесу [7, с. 42];
- зміна місця проживання (переїзд, поселення) [7, с. 41];
- невміння планувати час для навчання та відпочинку [7, с. 41];
- неготовність до відповідальності за прийняті рішення [7, с. 42];
- низький рівень самоменеджменту [7, с. 42];
- проблемні ситуації з колективом, освітнім процесом або у вирішенні організаційних питань [7, с. 42];
- слабо розвинені вміння та навички до самостійного життя та підготовки до освітнього процесу [7, с. 42];
- фінансово-економічні труднощі та перешкоди пов'язані зі зміною місця проживання [7, с. 41].

На нашу думку А. Грибок [7] зазначає класичні соціально-психологічні проблеми з якими стикаються майже всі здобувачі вищої освіти. Іноземні

здобувачі вищої освіти мають дещо ширший перелік психолого-педагогічних проблем. До цих проблем можна віднести: культурні аспекти (різниця культур, традицій, мовні та релігійні перешкоди), особливості освітньої системи (різниця у формах, видах, засобах освітньої діяльності), транспортні проблеми (переважно велика відстань між країною постійного проживання та країною здобуття вищої освіти) тощо.

За даними стійка ситуативна адаптація здобувача вищої освіти з'являється лише на 2 (другому) році здобуття освіти, оскільки саме на цьому етапі здобувач освіти визначив ієрархію функціонування студентського колективу, звик до повсякденного студентського життя, зрозумів систему освітнього процесу, усвідомив вимоги до рівня знань та специфіку спеціальності [3, с. 129-130].

Варто зауважити, що Україна займає не останнє місце в системі підготовки кваліфікованих кадрів на рівні вищої освіти в світі. За наявними статистичними даними у вітчизняних університетах з повоєнного періоду Другої Світової Війни (з 1946 року) по 2019 рік вищу освіту отримали представники зі 160 країн у загальній чисельності близько 20 тис. осіб. Найбільшу частку іноземних здобувачів вищої освіти в Україні склали країни Африки, Азії та Близького Сходу [8, с. 26]. На нашу думку тенденція до отримання освіти іноземцями з означених вище країн залежала спочатку від глобальної політики, яку проводила радянська влада, а потім здобуття вищої освіти представниками цих країн відбувалося в межах пострадянських ідей.

Загалом можемо констатувати, що поняття адаптація в переважній більшості трактується науковцями як цілісний процес входження особистості у професійне коло із набуття відповідних професійних та особистісних ролей задля самореалізації. В процесі дослідження феномену адаптації як наукової проблеми в соціально-педагогічній ретроспективі з'явилася потреба у з'ясуванні сутності базових і похідних понять дослідження, що розкривається у підрозділі 1.2.

1.2. Сутність та зміст базових і похідних понять дослідження

Важливим етапом кваліфікаційної роботи вважаємо дослідження сутності та змісту базових і похідних понять, оскільки саме це є одним із вирішальних аспектів для визначення організаційних умов успішної адаптація іноземних здобувачів вищої освіти, вивчення досвіду соціальної та педагогічної діяльності на прикладі конкретного закладу вищої освіти і розробки рекомендацій щодо адаптації іноземних здобувачів вищої освіти.

Пропонуємо в межах дослідження аналіз базових та похідних понять оформити у вигляді словника за алфавітним принципом.

Поняття *адаптація* А. Фурман трактує як процес і результат сукупності соціальних засобів, які допомагають особі пристосовуватись до нових умов [12].

На думку В. Конопльова *адаптацією* є багаторівневий процес, який можна охарактеризувати механізмами пристосування до існуючих умов та формуванням нових реакцій [13, с. 9]

Відповідно до Закон України «Про вищу освіту» *закладом вищої освіти* вважається «окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей» [10].

Водночас, І. Лисоконь під *закладом вищої освіти* розуміє юридичну особу основна діяльність якої спрямована на надання послуг з підготовки кваліфікованих кадрів враховуючи ряд аспектів (замовлення ринку праці, специфіку регіону, чинне законодавство тощо) [11, с. 14]

Особи, які здобувають освіту у закладі вищої освіти на певному рівні з метою отримання відповідного ступеня освіти, професійної і освітньої

кваліфікації згідно із Законом України «Про вищу освіту» [10] іменуються *здобувач вищої освіти*.

Вважаємо доречним зупинитися на праці «Студент – це особистість», оскільки в цій статті Л. Баско, Ф. Коте та Т. Харченко досліджують проблему адаптації та розвитку особистості студента в умовах закладу освіти [14]. Вони зазначають, що протягом процесу адаптації здобувач вищої освіти одночасно формує власну «студентську особистість» [14, с. 38].

Поняття *іноземець* нині є дискусійним питанням в науковому та законодавчому полях. З точки зору чинного законодавства іноземець – особа, яка не має громадянства в Україні і є громадянином іншої держави [15]. Однак у науковому дискурсі існує одразу декілька варіантів та відходів до потрактування поняття іноземець. Так, наприклад, А. Левенець вважає, що *іноземцем* є особа, яка має іноземне громадянство та може підтвердити свій статус відповідними документами [16, с. 140]. Також існує думка, яку підтримує ряд науковців юридичної галузі, які пропонуються ототожнювати поняття «іноземець» та «негромадянин». На думку Є. Петрова таке ототожнення є більш доречним, оскільки правовий та соціальний статус іноземця та особи без громадянства в багатьох аспектах збігається і тому на практиці краще застосовувати поняття «негромадянин» [17].

На нашу думку в сучасних умовах більш доречним в системі освіти та соціальної роботи застосувати поняття «іноземець». Адже конституційно-правовий аспект соціально-політичного статусу особи не має впливати на її життя.

Надалі необхідним є аналіз поняття *інтеграція* в контексті кваліфікаційного дослідження. На думку А. Бабенка *інтеграцією* є процес об'єднання в єдине множинної кількості елементів [18, с. 9], а у словнику «Педагогіка вищої школи» запропоновано визначення поняття *інтеграція* як «доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи» [19, с. 130].

Водночас, І. Козловська стверджує, що *інтеграцією* варто вважати процес «взаємопроникнення» та взаємодії елементів в структуру один одного з подальшим виникненням нового об'єкту, його властивостей та специфіки [20, с. 52].

На цьому етапі дослідження вважаємо за необхідне уточнити, що *інтеграція* та *адаптація* є дуже схожими між собою поняттями. Проте адаптація передбачає пристосування до нових умов та їх прийняття, а інтеграція – включення та можливе виникнення нового об'єкту, процесу, явища.

В межах цього дослідження вважаємо доречним потрактування дефініції *освітня політика* за В. Бобрицькою, яка вбачає в цьому міждисциплінарну галузь знань, яка займається порівняльною педагогікою, філософією освіти, політикою та предметом вивчення якої є аналіз специфіки функціонування системи освіти на різних рівнях, в різних умовах та обставинах [21, с. 142].

Важливим етапом дослідження є аналіз дефініції *соціалізація*. За твердженням О. Авраменко, *соціалізація* – це «процес становлення людини як особистості, здатної здійснювати життєдіяльність у суспільстві» [22, с. 9].

Розгляньмо поняття *соціалізація* за Т. Герасимів як інструмент формування соціальних умінь та навичок особистості для опанування певної соціальної ролі в суспільстві [23, с. 159].

Так само і Г. Лещук вважає *соціалізацію* процесом формування людини, її умінь та навичок як окремого члена суспільства в якому вона функціонує [24, с. 73].

Для порівняння в контексті предмету дослідження *соціалізацію* вважаємо дещо вищим процесом, аніж *адаптацію*. На нашу думку адаптація є первинною формою соціалізації для іноземних здобувачів вищої освіти, оскільки студенти-іноземці для початку мають бути залучені до суспільного життя, а вже потім формуватися в новому оточенні.

Якщо проаналізувати монографія Протопопова А. та Савельєвої Н., то можна з'ясувати, що *соціально-педагогічна проблема* спричинена кризовими явищами в духовній, економічній та соціальній сферах життєдіяльності людини [25, с. 3].

Відобразимо схематично на Рис. 1.1 систему базових і похідних понять дослідження.

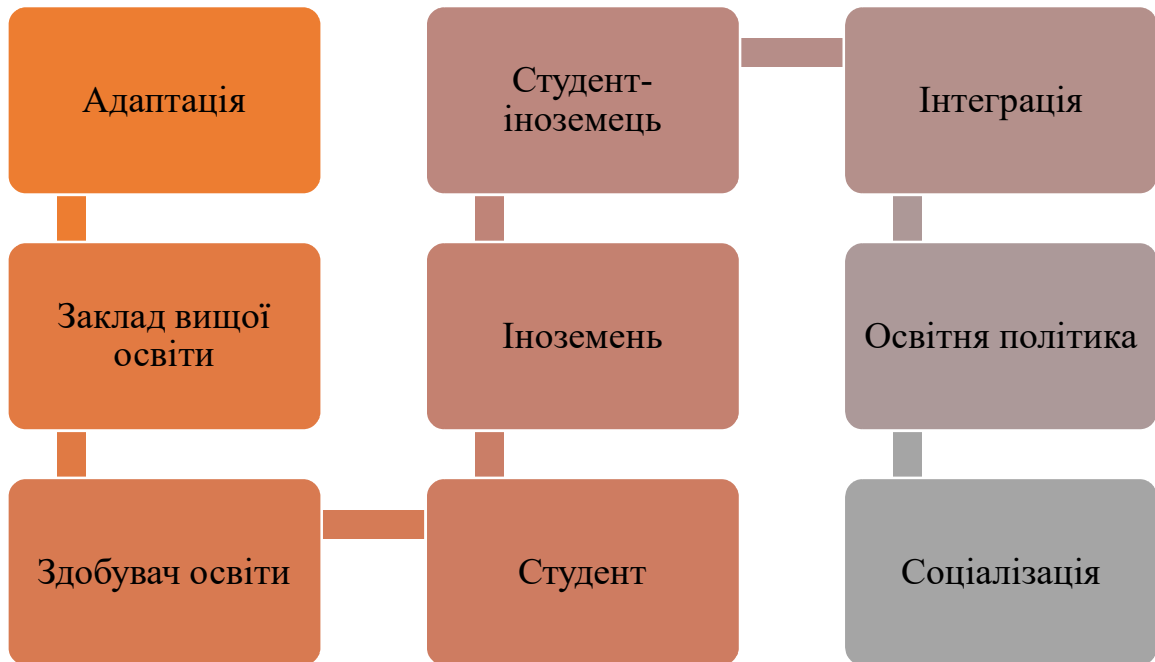

Рис. 1.1. Система базових і похідних понять дослідження

Джерело: складено автором

Детальний аналіз базових та похідних понять дослідження показує множинність поглядів на дослідження терміносистеми сучасної науки. Так, І. Лисоконь вказує на проблематику потрактування схожих або вузькоспеціальних понять [26, с. 408-409], що призводить до хибного подальшого трактування процесів та явищ в окремих галузях науки. Більшість проаналізованих понять зустрічаються у вітчизняному законодавстві, тому надалі є потреба вивчення нормативно-правового забезпечення освітньої та соціальної діяльності з іноземними здобувачами вищої освіти.

1.3. Нормативно-правове забезпечення освітньої та соціальної діяльності з іноземними здобувачами вищої освіти

Надважливою умовою успішної реалізації будь-якого напряму діяльності людини нині є нормативно-правове забезпечення. Загалом пришвидшений розвиток суспільних відносин вимагає створення якісного та ефективного законодавчого підґрунтя задля реалізації соціальних потреб. В таких умовах з'являється необхідність аналізу та удосконалення системи законодавства України, що спрямоване на забезпечення освітньої та соціальної діяльності з іноземними здобувачами вищої освіти.

Перш за все розглянемо Закон України «Про освіту», який вбачає основною метою освіти «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству» [27]. Додатково зауважимо, що закон у редакції 2017 року розширює можливості академічної свободи та передбачає інтернаціоналізацію освіти. На нашу думку ці можливості передусім були визначені задля реалізації Льовенського комюніке як міжнародного пакту розширення міжнародної співпраці задля розвитку освіти.

Наведені у статті 6 Закону [27] засади (принципи) функціонування освіти та організації освітнього процесу інтерпретуємо до досліджуваного феномену у Табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Засади (принципи) функціонування української освіти та організації освітнього процесу інтерпретовані до досліджуваного феномену

Принцип	Опис у контексті дослідження
Академічна свобода	можливість обирати зміст, форми, темпи, заклад вищої освіти та державу для здобуття вищої освіти

Продовження Таблиці 1.1

Забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації	реалізація права на освіту без упередженого ставлення до здобувача за його походження, етнічні, вікові, індивідуальні та психосоціальні особливості
Різноманітність освіти	передбачає включення різноманітних форм, засобів та методів навчання, зокрема притаманних державі (державам, культурному регіону, континенту) з яких прибули на навчання студенти-іноземці
Нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями	врахування соціокультурних та суспільно-політичних аспектів у процесі навчання, виховання та розвитку іноземного здобувача вищої освіти через організацію різноманітних заходів пов'язаних з обміном національних традицій, знайомства з видатними діячами задля побудови міжкультурного діалогу
Інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір	включення української вищої освіти до міжнародних стандартів, готовність до прийому нових здобувачів вищої освіти закордону та створення їм гідних умов для навчання, взаємодія з провідними науковими установами та закладами освіти задля розвитку інтелектуального потенціалу й обміну досвідом

Джерело: складено автором на основі [27].

Загалом Закон [27] створює всі умови для залучення іноземних здобувачів вищої освіти в Україну та передбачає широкі можливості до подальшої освітньо-наукової діяльності.

Надалі зупинимо свою увагу на Законі України «Про вищу освіту» [7]. Законом передбачено міжнародну інтеграцію та стандартизацію системи вищої освіти у європейське освітнє середовище задля розвитку прогресивних наукових ідей та збереження національної культурної спадщини. Забезпечується розвиток права іноземних громадян на здобуття вищої освіти в Україні через оновлення переліку галузей знань та спеціальностей враховуючи європейську освітню практику, приведення у відповідність національної рамки кваліфікацій до міжнародних стандартів та реалізацію міжнародних угод, які ратифіковані Верховною Радою України.

Відповідно до статті 26 закону до завдань функціонування закладу вищої освіти віднесено як окремий напрям «налагодження міжнародних зв'язків та провадження міжнародної діяльності в галузі освіти, науки, спорту, мистецтва і культури» [7]. Зауважимо, що реалізація цього завдання позитивно впливає на імідж закладу вищої освіти, розширює можливості для академічної мобільності, сприяє потраплянню у міжнародні та вітчизняні рейтинги, створює підвалини для розвитку міжнародного наукового співробітництва, формує нові міжнародні та міжкультурні зв'язки.

У законі розділ XIII присвячено реалізації державної освітньої політики міжнародного співробітництва у галузі вищої освіти. Основна мета міжнародного співробітництва у галузі вищої освіти полягає у пришвидшенні темпів розвитку вищої освіти та її наближення до міжнародних стандартів. Також у розділі визначені основні напрями міжнародних зв'язків у галузі вищої освіти, які представимо на Рис. 1.2.

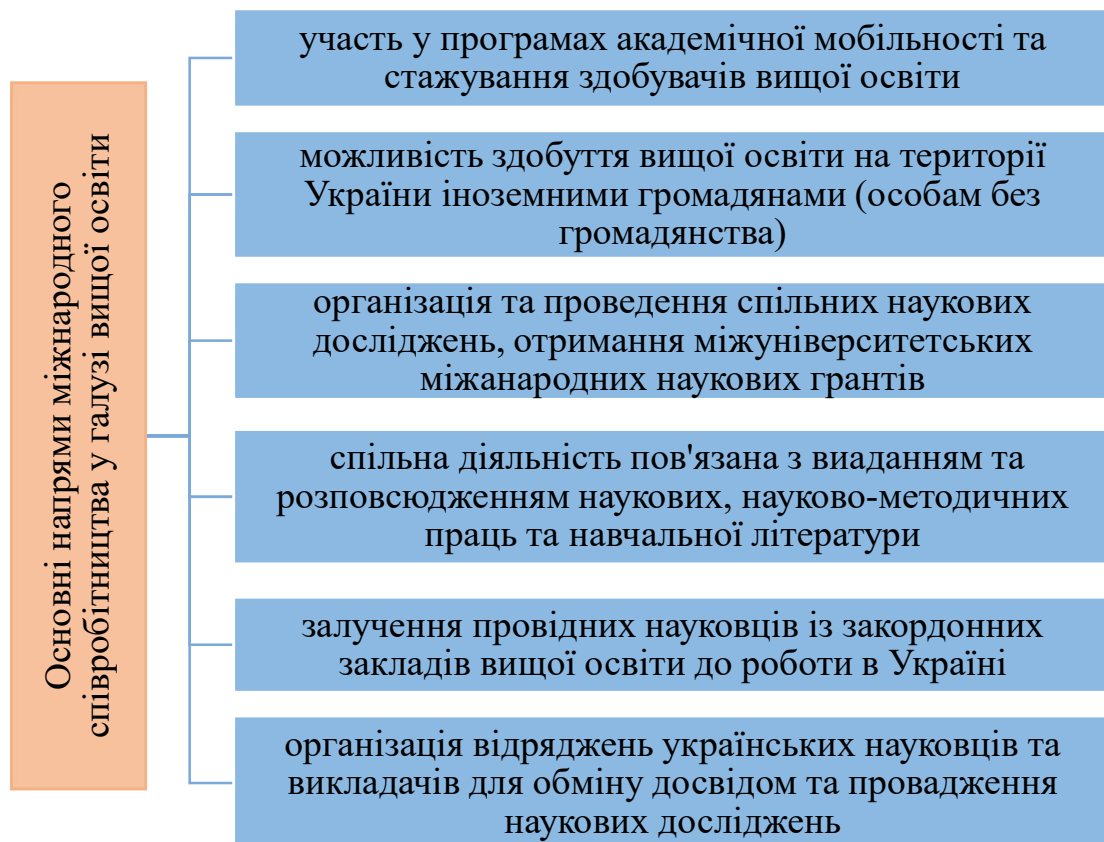

Рис. 1.2. Основні напрями міжнародних зв'язків у галузі вищої освіти

Джерело: складено автором на основі [7].

Загалом Закон України «Про вищу освіту» [7] можна вважати універсальним, оскільки його положення створюють умови для розвитку міжнародного співробітництва та мобільності на локальному рівні. Не дивлячись на функціонування чіткої ієрархії міжнародного співробітництва у вітчизняній системі освіти (Верховна Рада України → Кабінет Міністрів України → Міністерство освіти і науки України → Український державний центр міжнародної освіти → заклад вищої освіти) заклади вищої освіти не позбавлені можливості залучати до себе на навчання студентів-іноземців.

Нині галузь вищої освіти має Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки [28]. Стратегія розвитку вищої освіти включає в себе 5 ключових пріоритетів (академічна привабливість, ефективність управління, забезпечення якості вищої освіти, інтернаціоналізація та побудова взаємозв'язків на основі довіри) та передбачає їх впровадження до 2032 року у 3 етапи (перший – розширення автономії закладів вищої освіти та оптимізація управлінських процесів, другий – оптимізація галузі та проведення експертної оцінки прийнятих рішень для подальшого корегування реформ, третій – відкриття закладів вищої освіти для міжнародного та вітчизняного партнерства із зацікавленими особами) [28].

Загалом напрям інтернаціоналізації передбачає приведення у відповідність європейським вимогам українське законодавство, спрощення системи визначення іноземних документів про освіту, орієнтація на новітню практику підготовку фахівців та концентрація певної частки освіти на питаннях безпеки. Окреме місце в системі операційних цілей Стратегії [28] належить розвитку академічної мобільності, яка полягає в створенні умов для часткового або повного опанування навчальних дисциплін закордоном або провідних вітчизняних наукових установах.

На нашу думку Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки [28] є дорожньою картою реформ, які варт впровадити в Україні, щоб залучити студентів-іноземців, які можуть підтримати українську економіку (сплачувати за навчання, а після його завершення залишитись в Україні для

професійної діяльності), готові ділитися досвідом здобуття освіти закордоном та здатні до міжкультурного діалогу.

Перелічені вище нормативно-правові акти встановлюють можливість, принципи та закріплюють підходи до здобуття освіти іноземними громадянами в Україні. Загалом вище зазначені законодавчі акти можна об'єднати поняттям освітнє право. Погоджуємось з думкою, що освітнє право – це «сукупність нормативно-правових актів України, що вирішують, забезпечують, контролюють та скоординовують питання діяльності освітньої галузі, всіх її інститутів, суб'єктів та суміжних з нею міжгалузевих питань» [29, с. 15-16].

Висновок до першого розділу

Адаптаційні процеси здобувачів вищої освіти, зокрема студентів-іноземців, як наукова проблема в соціально-педагогічній сфері є досить дослідженою. Аналіз проблематики адаптації здобувачів освіти в джерельній базі відображає питання готовності, можливості та сформованості особистості до здобуття вищої освіти, опанування нових знань необхідних до подальшої професійної діяльності. З'ясовано, що адаптація здобувачів вищої освіти досліджується в різних наукових галузях та спеціальностях – економіка, педагогіка, політологія, психологія, соціальна педагогіка, соціологія та філософія. Адаптація здобувачів вищої освіти, зокрема іноземних, спрямована на підготовку висококваліфікованого фахівця здатного конкурувати на вітчизняному та міжнародному ринку праці, а також виховання поваги та включення до соціально-громадського життя академічного осередку, де безпосередньо здобувається освіта.

Термінологічний аналіз досліджуваного феномену дозволяє сформулювати тезу щодо тотожності понять адаптація, інтеграція та соціалізація здобувачів вищої освіти в умовах освітнього середовища

університету, а також про певну ієрархічну структуру зазначених понять, а саме (Рис. 1.3):

Рис. 1.3. Ієрархічна структура понять адаптація, інтеграція та соціалізація здобувачів вищої освіти

Джерело: розроблено автором

Не менш важливим питанням є реалізація положень українського законодавства щодо можливості здобуття вищої освіти іноземними громадянами. Аналіз нормативно-правового забезпечення показав, що нині нормативно-правове забезпечення освітньої та соціальної діяльності з іноземними здобувачами вищої освіти перебуває на високому рівні. Переважно реалізація аспектів освітньої та соціальної діяльності з іноземними здобувачами вищої освіти зустрічається в галузевому освітньому законодавстві. Надалі існує потреба в дослідженні практичного аспекту та особливостей адаптації іноземних здобувачів вищої освіти, зокрема визначенні організаційних умов адаптації та вивченні наявного досвіду українського університетів щодо роботи зі студентами-іноземцями.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Організаційні умови успішної адаптація іноземних здобувачів вищої освіти

Галузь вищої освіти є специфічним інститутом соціуму, який зорієнтований на різноманітні процеси пов'язані з гармонійним розвитком особистості та її професійною підготовкою, а також поєднує різногалузеві завдання пов'язані не лише з підготовкою висококваліфікованих кадрів, а й розвитком міжнародних відносин, стандартизацією вищої освіти тощо. Так, адаптація іноземних здобувачів вищої освіти є специфічним напрямом діяльності у системі вищої школи, що потребує визначення організаційних умов.

На нашу думку варто актуалізувати напрями адаптації іноземних здобувачів вищої освіти в українських університетах. До напрямів відносимо:

- інтернаціоналізація (врахування в освітній та адміністративній роботі культурних, етнічних, релігійних, індивідуальних особливостей студентів-іноземців);
- інформаційно-консультаційний (створення англійської версії сайту, потрапляння в міжнародні консолідовані рейтинги закладів вищої освіти, створення корпоративних центрів консультування іноземців щодо вступу та здобуття вищої освіти в Україні);
- освітньо-науковий (розробка освітніх програм, освітніх компонентів та вибіркового навчальних дисциплін, які вкладаються іноземною мовою або зорієнтовані на студентів-іноземців);
- побутовий (створення якісних умов для здобуття вищої освіти та проживання у студентських гуртожитках).

У процесі адаптації студентів-іноземців окрему увагу варто відводити реалізації функціональних завдань діяльності закладу вищої освіти. Так, на думку І. Лисоконь, до таких завдань відносяться встановлення нових зв'язків та залучення нових стейкхолдерів до освітнього процесу, прийняття та забезпечення виконання ефективних адміністративних рішень, формування позитивного іміджу та розвиток систем, що сприяють різним напрямкам діяльності закладу вищої освіти [33, с. 100-101]. Вважаємо, що запропоновані дослідником завдання діяльності можна застосувати і до досліджуваного феномену, зокрема формування позитивного іміджу закладу вищої освіти та його потрапляння до міжнародних консолідованих рейтингів дозволить підвибити попит іноземців до здобуття освіти в Україні.

Окремо варто зауважити, що процес адаптації як і будь який процес, який має відношення до суспільства має ряд зовнішніх та внутрішніх факторів, які безпосередньо впливають на адаптацію студента-іноземця. Тому, окреслимо зовнішні та внутрішні фактори адаптація іноземних здобувачів вищої освіти в українських вишах у Табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Зовнішні та внутрішні фактори адаптація іноземних здобувачів вищої освіти в українських вишах

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
Обмежене коло спілкування	Вік
Дотримання національних традиції	Стать
Мовний бар'єр	Переконання
Соціально-економічна специфіка держави (інший політичний режим, форма устрою, система законодавства)	Принципи

Джерело: складено автором

Зазначені вище фактори дозволяють інтерпретувати їх з рівнями соціальної роботи, що запропоновані вітчизняною дослідницею Т. Семигіною [34]. Наприклад, дослідниця визначає 4 (чотири) рівні соціальної роботи:

«індивідуальний, мікросистема, мезосистема та макросистема» [34, с. 17]. Відповідно визначені в процесі дослідження внутрішні фактори адаптації іноземних здобувачів вищої освіти в українських вишах можна віднести виключно до індивідуального рівня соціальної роботи, а зовнішні фактори відповідно реалізуються у мікросистемі, мезосистемі та макросистемі.

Визначивши зовнішні та внутрішні фактори адаптація іноземних здобувачів вищої освіти в українських вишах надалі варто визначити суб'єктів даного процесу. Загалом яскраво учасники освітнього процесу у вищій освіті представлені у праці «Залучення зацікавлених сторін до трансформації освітніх послуг через використання переваг позакласної освітньої діяльності в умовах реформування освіти» (анг. – «Involvement of Stakeholders in the Transformation of Educational Services via Taking Advantage of Extra-Curriculum Educational Activities in the Settings of Education Reform») [35, с. 109], де перелічено 12 стейкхолдерів, що розділені на 2 великі групи – зовнішні та внутрішні.

На нашу думку до суб'єктів процесу адаптації студентів-іноземців відносимо: здобувачів вищої освіти, консульства та посольства, міжнародні форми, місцевих жителів, науково-педагогічних працівників, неурядові організації, представників ректорату, роботодавців та центральні органи виконавчої влади.

Варто акцентувати увагу на засобах та технологіях, які можуть застосовуватись в організації адаптації іноземних здобувачів вищої освіти. Так, на нашу думку, до дієвих засобів та технологій соціально-педагогічної роботи, що можна застосовувати для адаптації студентів-іноземців варто віднести: виховні бесіди, еко-акції, заходи соціально-педагогічної профілактики, зустрічі з представниками різних галузей, кіновечори або культурно-масові заходи з популяризації зарубіжної культури. Більше детально розгляньмо їх реалізації на практиці у п. 2.2 цієї кваліфікаційної роботи.

2.2. Вітчизняний практичний досвід соціально-педагогічної діяльності з іноземними здобувачами вищої освіти

Важливим етапом дослідження є врахування наявного досвіду соціально-педагогічної діяльності з іноземними здобувачами вищої освіти. За даними Українського державного центру міжнародної освіти в Україні станом на 01.01.2023 року здобуває освіту 51 676 іноземців, з них проходить:

- академічну мобільність – 10 осіб;
- мовну підготовку – 1634 особи;
- навчання в аспірантурі – 1229 осіб;
- основне навчання на бакалавраті або магістратурі – 47 988 осіб;
- післядипломну освіту (другу вищу) – 815 осіб [30].

Згідно відкритих статистичних даних з 2011 року кількість студентів-іноземців в Україні лише збільшувалась (Табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Контингент іноземних здобувачів вищої освіти в Україні

Навчальний рік	Чисельність студентів-іноземців в Україні
2011-2012	53 664
2012-2013	60 480
2013-2014	69 969
2014-2015	63 172
2015-2016	63 906
2016-2017	64 066
2017-2018	66 310
2018-2019	75 605
2019-2020	80 470
2020-2021	76 548
2021-2022	84 136
2022-2023	51 676

Джерело: [30].

Закономірним вважаємо зменшення кількості іноземних здобувачів вищої освіти після початку повномасштабного вторгнення росії на території України. Введення правового режиму воєнного стану, а також військові дії у

великих містах (Запоріжжя, Одеса, Харків) або постійні масовані ракетні обстріли (Вінниця, Запоріжжя, Київ, Кривий Ріг, Миколаїв, Одеса, Суми, Харків, Чернігів) призвели до зменшення кількості студентів-іноземців загалом.

Однак не дивлячись на такі умови важливим є соціально-педагогічна діяльність представників закладу вищої освіти, яка буде спрямована на адаптацію студентів-іноземців в Україні. На нашу думку відповідальними за адаптацію студентів-іноземців в закладі вищої освіти є: відділ міжнародних зв'язків, відділ по роботі з іноземними студентами, коменданти гуртожитків, культурно-масовий відділ, навчально-методичний відділ, психологічна служба та студентська рада.

Надалі вбачаємо потребу у вивченні досвіду соціально-педагогічної діяльності з іноземними здобувачами вищої освіти на прикладі конкретного закладу освіти – Криворізького державного педагогічного університету. Візуалізом контингент студентів-іноземців у Табл. 2.3 за останні роки.

Таблиця 2.3

Контингент студентів-іноземців Криворізького державного педагогічного університету за останні роки

Рік	Чисельність студентів-іноземців у закладі освіти станом на початок звітнього періоду (01 березня)
2021	76
2022	49
2023	18
2024	2

Джерело: складено автором.

Яскравим прикладом успішної адаптації студентів-іноземців є проведення традиційних днів іноземної культури в університеті. Так, наприклад, щорічно у Криворізькому державному педагогічному університеті 27 жовтня відзначається День Туркменістану (Рис. 2.2) [31].

Рис. 2.2. Відзначення Дня Туркменістану у Криворізькому державному педагогічному університеті

Джерело: [31].

На нашу думку такий захід показує не просто полікультурність закладу освіти, а й наявні тісні зв'язки з Туркменістаном. Важливим в цьому заході вбачаємо і міжкультурний аспект, оскільки програма святкування передбачала не лише туркменські танці та співи у виконання студентів, а й відповідь українських студентів, що створює атмосферу дружби.

Позитивним досвідом університету вважаємо професійну підтримку студентів-іноземців. Щорічно ректор університету проводить збори зі студентами-іноземцями, після завершення навчального року вручає подяки університету кращим студентам-іноземцям за активну участь в освітній, науковій, міжнародній роботі або громадському житті, по завершенню їх навчання в університеті урочисто вручає дипломи (Рис. 2.3) [32].

Рис. 2.3. Вручення подяк університету кращим студентам-іноземцям у Криворізькому державному педагогічному університеті

Джерело: [32].

Традиційною формою заходу для адаптації іноземних здобувачів, за прикладом Криворізького державного педагогічного університету, є проведення кураторських годин (Рис. 2.4). На нашу думку основним завдання інституту кураторства у сучасному закладі вищої освіти вважаємо педагогічний патронаж та соціальний супровід здобувачів вищої освіти, зокрема іноземних, а також надання організаційної підтримки всім учасникам освітнього процесу задля реалізації їх прав та обов'язків в закладі освіти.

Пропонуємо для успішної адаптації не лише розподіляти студентів-іноземців у академгрупи до українських здобувачів освіти, а й залучити їх до студентського самоврядування, призначити серед них старосту, який буде опікуватися всіма іноземцями та представляти їх інтереси.

Рис. 2.4. Проведення кураторської години зі студентами-іноземцями

Джерело:

Враховуючи окреслене пропонуємо план заходів з адаптації студентів-іноземців у вітчизняних закладах вищої освіти відобразити у Табл. 2.4.

Таблиця 2.4

План заходів з адаптації студентів-іноземців у вітчизняних закладах вищої освіти

Назва заходу	Термін виконання	Відповідальний виконавець
Знайомство іноземців із закладом вищої освіти, його історією та спеціальностями. Розподіл студентів-іноземців на групи за факультетом. Проведення вступного інструктажу з техніки безпеки	вересень	Структурний підрозділ відповідальний за реалізацію міжнародних зв'язків закладу вищої освіти
Проведення освітньо-виховного заходу за участі представників органів державної влади (Служба безпеки України, Державна міграційна служба, Державна	вересень	Структурний підрозділ відповідальний за реалізацію міжнародних зв'язків закладу вищої освіти

Продовження Таблиці 2.4

прикордонна служба) для ознайомлення з правами та обов'язками іноземців на території України		
Програма менторства між студентами українцями та іноземцями	жовтень	Структурний підрозділ відповідальний за реалізацію міжнародних зв'язків закладу вищої освіти
Екскурсія до історико-краєзнавчого музею для знайомства з традиціями та культурної спадщиною територіальної громади	жовтень	Структурний підрозділ відповідальний за реалізацію міжнародних зв'язків закладу вищої освіти
Проведення кураторської години спільно з психологічною службою закладу освіти задля виявлення рівня адаптації здобувачів освіти	листопад	Декан факультету, психолог закладу вищої освіти
Зустріч з представниками закладів охорони здоров'я щодо особливостей медичного супроводу іноземців в Україні, порядку надання першої медичної допомоги	грудень	Структурний підрозділ відповідальний за реалізацію міжнародних зв'язків закладу вищої освіти
Відвідування закладу культури задля долучення студентів-іноземців до української культури	грудень	Структурний підрозділ відповідальний за реалізацію міжнародних зв'язків закладу вищої освіти
Проміжний моніторинг результатів заліково-екзаменаційної сесії	січень	Декан факультету, куратор акадгрупи
Долучення студентів-іноземців до спортивних заходів в закладі вищої освіти в рамках універсиади	січень	Декан факультету, куратор акадгрупи
Проведення кіновечора на запропоновану студентами-іноземцями тематику	лютий	Структурний підрозділ відповідальний за реалізацію міжнародних зв'язків закладу вищої освіти
Проведення еко-акції «Посади дерево на честь своєї країни в Україні»	березень	Структурний підрозділ відповідальний за реалізацію міжнародних зв'язків закладу вищої освіти

Продовження Таблиці 2.4

Проведення заходу «День твоєї країни» (студенти-іноземці мають познайомити інших студентів з традиціями, побутом та національним вбранням власної держави)	квітень	Структурний підрозділ відповідальний за реалізацію міжнародних зв'язків закладу вищої освіти
Проведення вечора українського кіно для студентів-іноземців	травень	Структурний підрозділ відповідальний за реалізацію міжнародних зв'язків закладу вищої освіти
Проведення інструктажу з техніки безпеки під час канікул	червень	Декан факультету, куратор акадгрупи
Індивідуальні консультації зі студентом-іноземцем. Моніторинг успішності студентів-іноземців	протягом року	Декан факультету, куратор акадгрупи
Перевірка санітарного стану гуртожитків та умов проживання студентів-іноземців	протягом року	Структурний підрозділ відповідальний за реалізацію міжнародних зв'язків закладу вищої освіти, комендант гуртожитку

Джерело: складено автором

Запропонований автором план розрахований на один навчальний рік і орієнтований на роботу з іноземними здобувачами вищої освіти першого року навчання. Запропоновані заходи оптимально враховують специфіку навчання у вітчизняних вишах, а також створюють підґрунтя для міжкультурного діалогу.

Висновок до другого розділу

У розділі окреслено напрями адаптації іноземних здобувачів вищої освіти в українських університетах (інтернаціоналізація; інформаційно-консультаційний; побутовий; освітньо-науковий), уточнено завдання

діяльності закладу вищої освіти. Визначено, що процес адаптації як і будь-який процес має ряд зовнішніх та внутрішніх факторів, які безпосередньо впливають на адаптацію студента-іноземця. До цих факторів відносимо: вік; дотримання національних традицій; мовний бар'єр; обмежене коло спілкування; переконання; принципи; соціально-економічну специфіку; стать та цінності.

Окрема увага була зосереджена на визначені суб'єктів процесу адаптації студентів-іноземців. Так до суб'єктів варто відносити здобувачів вищої освіти, дипломатичні установи, місцевих жителів, науково-педагогічних працівників, міжнародні неурядові організації, представників ректорату, роботодавців та центральні органи виконавчої влади.

Також розроблено програму заходів з адаптації студентів-іноземців у вітчизняних закладах вищої освіти враховуючи досвід Криворізького державного педагогічного університету. Запропонована автором програма передбачає роботу зі студентами-іноземцями першого року навчання та розрахована проведення заходів протягом навчального року. Особливість програми заходів є врахування різноманітних аспектів, форм, засобів та технологій соціально-педагогічної діяльності.

ВИСНОВКИ

За результатами проведено дослідження можемо зробити наступні висновки:

1. Адаптація здобувачів вищої освіти, зокрема студентів-іноземців, як цілісний процес та міжгалузевий феномен в науковій площині є досить дослідженою. Аналіз проблематики адаптації здобувачів освіти в джерельній базі відображає питання готовності, можливості та сформованості особистості до здобуття вищої освіти, опанування нових знань необхідних до подальшої професійної діяльності. Адаптація як феномен розглядається одразу в декількох наукових галузях соціального та поведінкового характеру, зокрема в педагогіка, політологія, психологія, соціальна педагогіка, соціологія, філософія тощо. Встановлено, що процес адаптація іноземців до українського освітнього середовища зосереджений на підготовку висококваліфікованого фахівця здатного конкурувати на вітчизняному та міжнародному ринку праці, а також виховання поваги та включення до соціально-громадського життя.

2. Вивчення змісту та сутності понять дослідження дозволяє сформулювати тезу щодо тотожності понять адаптація, інтеграція та соціалізація здобувачів вищої освіти в умовах освітнього середовища університету, а також про певну ієрархічну структуру зазначених понять. Вважаємо, що терміносистема досліджуваного феномену ґрунтується на основі провідних наукових розробок та законодавчому забезпеченні.

3. За результатами дослідження було визначено напрями адаптації іноземних здобувачів вищої освіти в українських університетах, уточнено завдання діяльності закладу вищої освіти, окреслено зовнішні та внутрішні фактори впливу на процес адаптації студентів-іноземців.

Провідним питанням залишається участь всіх зацікавлених сторін в освітньому процесі та їх вплив на адаптацію іноземних здобувачів вищої

освіти. Так, до суб'єктів процесу адаптації варто відносити здобувачів вищої освіти, дипломатичні установи, місцевих жителів, науково-педагогічних працівників, міжнародні неурядові організації, представників ректорату, роботодавців та центральні органи виконавчої влади.

4. Вивчення вітчизняного досвіду ґрунтувалося на практиці роботи зі студентами-іноземцями Криворізького державного педагогічного університету. В рамках дослідження було визначено кількісні показники та причини їх зменшення, встановлено специфіку роботи зі студентами-іноземцями на практиці, проаналізовано плани роботи відділу міжнародних зв'язків університету. За результатами вивчення практичного досвіду було розроблено план заходів з адаптації студентів-іноземців у вітчизняних закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Виховні акценти вищої школи. Виховання особистості: підручник. Київ : Либідь, 2008. С. 405-418.
2. Лукашевич Н. Виховання як елемент механізму адаптивно-розвивальної соціалізації. Соціологія виховання: короткий курс лекцій. Київ : МАУП, 1996. С. 154-180.
3. Першина А. Психологічні чинники адаптації студентів до навчання у ВНЗ. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2011. Вип. 5. С. 124-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2011_5_16
4. Кузнєцова В. Соціальна адаптивність у осіб з різним локусом контролю. Наука і освіта. 2011. № 9. С. 136-140.
5. Жунсі Х. «Організаційно-методичні засади адаптації іноземних студентів до освітнього середовища університетів України», Освітологічний дискурс. Вип. 2 (14). С. 65-75.
6. Алексєєва Т. Психологічна фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладу : атореф. дис. ... канд. псих. наук. зі спец. 19.00.01. Київ. Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка, 2004. 22 с.
7. Грибок А. Психологічна підтримка студентів у конкурентному навчальному середовищі (проблема адаптації). Вісник Одеського національного університету. Серія : Психологія. 2017. Т. 22, Вип. 2. С. 36-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2017_22_2_6
8. Зінонос Н. Віхрова О. Адаптація студентів-іноземців до вивчення природничо-математичних дисциплін у закладах вищої освіти : монографія. Кривий Ріг : Видавничий центр Криворізького національного університету, 2019. Том XIV. Випуск 1 (14) : спецвипуск «Монографія в журналі». 220 с.
9. Москаленко В. Психологія соціального впливу: навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2007. 448 с.

10. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

11. Лисоконь І. Теоретичний аналіз актуальних питань вищої соціальної освіти України в освітологічному дискурсі. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери [монографія] / авт. кол. Т. Василюк, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко ; упоряд. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. С. 7-50.

12. Фурман А. Психодіагностика особистісної адаптованості. Тернопіль : Економічна думка, 2000. 197 с.

13. Конопльов В. Психологічна адаптація курсантів ВНЗ МВС України до діяльності підрозділів кримінальної міліції : автореф. дис.... канд. психолог. наук : 19.00.06. Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 1999. 16 с.

14. Баско Л., Коте Ф., Харченко Т. Студент – це особистість. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія: Педагогіка. 2009. Вип. 99. С. 35-38.

15. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>

16. Левенець А. Поняття «іноземець» в Україні: до питання онтологічного вимірювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2013. Серія: Право. Вип. 21. Ч. II. Т. 1. С. 139-141.

17. Петров Є. До проблеми поняття «іноземець» та видів іноземців в Україні. Право і безпека. 2012. № 3. С. 56-59.

18. Бабенко А. Сутність і зміст понять «інтеграція» та «інтеграційне заняття». Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. № 37. 2015. С. 9-12.

19. Педагогіка вищої школи : словник-довідник / упор. О. Фунтікова. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ». 2007. 404 с.

20. Козловська І. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи : монографія / за ред. С. Гончаренка. Львів : Світ, 1999. 302 с.

21. Бобрицька В. Проблема становлення поняттєво-категорійного апарату освітньої політики в структурі досліджень феномену сучасної освіти. Освітня політика: філософія, теорія, практика : монографія / за ред. В. Андрущенко. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2015. С. 109-143.

22. Авраменко О. Соціалізація особистості в контексті вітчизняних та зарубіжних науково-педагогічних. Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки. 2015. № 10. С. 7-13.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuP_2015_10_3

23. Герасимів Т. Особистість та проблеми її соціалізації. Форум права. 2009. №3. С. 156-161.

24. Лещук Г. Соціалізація особистості як соціально-педагогічне явище. Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород: Видавництво УЖНУ «Говерла», 2011. Вип. 20. С. 71-73.

25. Протопопов А., Савельєва Н. Проституція як соціально-педагогічна проблема : монографія / за ред. Н. Савельєвої. Полтава: ПДПУ, 2008. 120 с.

26. Лисоконь І. Проблема формування терміносистеми інвестиційних процесів у вищій школі. Матеріали II Всеукраїнської конференції молодих вчених «Молодь і наука. Практика інноваційного пошуку» 17 грудня 2020 р. Дніпро, 2020. С. 407-412.

27. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

28. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text>

29. Лисоконь І. Інвестиційна діяльність закладів вищої освіти в «освітньому праві» України. Інноваційні наукові дослідження: теорія,

методологія, практика : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 26-27 лютого 2021 р. Київ, 2021. С. 15-18.

30. Іноземні студенти в Україні. Український державний центр міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України. Київ, 2024. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/uk/statistika/>

31. День незалежності Туркменістану: Криворізький педагогічний вітає своїх іноземних студентів. Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг, 2017. URL: <https://kdpu.edu.ua/press-centre/novyny/novyny-mizhnarodnoho-spivrobotnytstva/2870-den-nezalezhnosti-turkmenistanu-kryvorizkyu-pedahohichnyy-vitaye-svoyikh-inozemnykh-studentiv.html>

32. Освіта без кордонів: іноземні студенти в стінах КДПУ. Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг, 2021. URL: <https://kdpu.edu.ua/press-centre/novyny/novyny-mizhnarodnoho-spivrobotnytstva/16217-osvita-bez-kordoniv-inozemni-studenty-v-stinakh-kdpu.html>

33. Лисоконь І. Організація управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки / наук. керівник - д-р пед. наук, проф. В. Бобрицька ; Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг, 2023. 255 с.

34. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <https://cutt.ly/YMIFAx7>

35. Bobrytska V., Krasylnykova H., Ladohubets N., Vorona L., & Lysokon I. Involvement of stakeholders in the transformation of educational services via taking advantage of extra-curriculum educational activities in the settings of education reform. *International Journal of Educational Methodology*. 2023. 9(1). Pp. 107-122. DOI: <https://doi.org/10.12973/ijem.9.1.107>